

ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ

επιλογή κειμένων - σχόλια
Neil Hopkinson

08

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΚΛΑΣΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ

1[274] Ζηνός ... παρὰ σπονδῆσιν: αυτές οι «σπονδές στον Δία» υποδηλώνουν ότι το ποίημα πρέπει να το φανταστεί κανείς να τραγουδιέται σε ένα συμπόσιο, όπου ήταν έθιμο να κάνουν τρεις σπονδές (στον ολύμπιο Δία, τους Ήρωες και τον Δία Σωτήρα) και να ψάλλουν έναν ύμνο με συνοδεία αυλού. Το ποίημα δεν περιέχει καμία άλλη αναφορά σε ένα τέτοιο σκηνικό. Ζηνός: στους ομηρικούς ύμνους το όνομα του θεού είναι συχνά η πρώτη λέξη. Ο πρώτος από τους θεούς αρχίζει εδώ το πρώτο ποίημα της συλλογής του Καλλίμαχου. Πρβλ. σχόλ. 409. ἔοι: επικός τύπος του εἶη.

1-2[274-5] ἀείδειν / λώιον «καλύτερα να τραγουδάμε», απαρέμφατο που εξαρτάται από το επίθετο (Goodwin, *GMT* § 759).

2[275] ἀεί ... αἰέν: ένας τρίτος τύπος, αἰεί, απαντά στο στ. 9 (πρβλ.

σχόλ. 51). Υπάρχει λεκτικό παιχνίδι ανάμεσα στο *ἄει* και στο *ἄείδειν*, που υπονοεί την αθανασία μέσω του τραγουδιού (πρβλ. 375, σχόλ. 819, 1500, Θεόκρ. 16.1-4).

3[276] Ένας ηχηρός στίχος τεσσάρων λέξεων, που σχηματίζουν χιαστό. Πηλαγόνων: όλα τα χειρόγραφα διαβάζουν Πηλογόνων, «οι γεννημένοι από πηλό» (δηλ. οι Γίγαντες που γεννήθηκαν από τη Γῆ), το οποίο δημιουργεί ωραία αντίθεση με τους Ουράνιους στο τέλος του στίχου. Αλλά ανεξάρτητες πηγές που καταγράφουν το στίχο έχουν Πηλαγόνων «Πελαγόνιοι», που κατά τον Στράβωνα είναι ένα άλλο όνομα για τους Τιτάνες. Η επιλογή ανάμεσα στις δύο γραφές είναι πολύ δύσκολη.

4-9[277-82] Η συνηθισμένη αφήγηση έλεγε πώς ο Δίας γεννήθηκε σε μια σπηλιά στο όρος Δίκτη (ή στο όρος Ίδη) στην Κρήτη· αλλά ο Καλλίμαχος δίνει μια άλλη εκδοχή, σύμφωνα με την οποία ο Δίας γεννιέται στο όρος Λύκαιον στην Αρκαδία και μεταφέρεται στην Κρήτη αμέσως μετά· πρβλ. σχόλ. 42-54. (Ο Καλλίμαχος είναι η παλαιότερη πηγή για αυτή την αρκαδική εκδοχή.) Η επιλογή μεταξύ των διαφορετικών δυνατοτήτων είναι μια βασική τεχνική στην αρχή των ύμνων. Εδώ η σοβαρή προφανώς διερεύνηση για τα γεγονότα αποφεύγεται έξυπνα στους στίχους 8-9.

4[277] πῶς καί: για την εμφατική αυτή χρήση του καί έπειτα από μια ερωτηματική λέξη βλ. Denniston, *GP* 312-16. νιν: ο Καλλίμαχος χρησιμοποιεί μερικές φορές δωρικούς τύπους αντωνυμιών, επομένως δεν μπορούμε με βεβαιότητα να διορθώσουμε με τον επικό τύπο μιν. *ἄεισομεν*: ο αμφίβολος τόνος του στίχου 5 υποδεικνύει πως το ρήμα δεν είναι σε χρόνο μέλλοντα αλλά υποτακτική γνωμικού αορίστου με «επική» βράχυνση (= *ἄεισωμεν*)· πρβλ. π.χ. Αισχ. *Χο.* 997 τί νιν προσείπω;

5[278] Ο στίχος αυτός γενικά θεωρείται ότι αποτελεί διασκευή ενός στίχου από έναν ύμνο στον Έρωτα του Ανταγόρα του Ρόδιου, που ήταν σύγχρονος του Καλλίμαχου: *ἐν δοιῇ μοι θυμός, ὃ τοι γένος ἀμφίσβητον* (απ. 1.1, *CA* σ. 120). Αλλά δεν μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα ποιος δανείστηκε από ποιον. *ἐν δοιῇ* «σε δύο πνεύματα».

6[279] Ίδαίοισιν: η Ίδη της Κρήτης, όχι της Τροίας.

6-7[279-80] σὲ μὲν ... σὲ δ': τα μὲν και δέ έχουν διπλό ρόλο εδώ: (1) να ενισχύσουν την επαναφορά, συνηθισμένη χρήση ακόμα και εκεί που δεν υπάρχει αντίθεση (Denniston, *GP* 370)· (2) να τονίσει την αντίθεση ανάμεσα στον Ίδαίο και τον Αρκάδιο.

7[280] πάτερ: πικάντικη αναφορά ενώ γίνεται λόγος για τη γέννησή του (πρβλ. 43, Ησ. Θεογ. 468).

8[281] «Κρήτες ἀεὶ ψευῆσαι»: οι Κρήτες φημολογούνταν ότι είναι ψεύτες. Τα λόγια αυτά είναι μια γνωστή φράση του Επιμενίδα, ενός ποιητή και σοφού του βου αιώνα από την Κρήτη. (Ο πλήρης στίχος, που έχει ως πρότυπο τον Ησ. Θεογ. 26 και που ίσως είπαν οι Μούσες στον Επιμενίδα, λέει Κρήτες ἀεὶ ψευῆσαι, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί.) Είναι αμφίβολο κατά πόσον τα λόγια αυτά αποτελούν την απάντηση του Δία στη δήλωση του ίδιου του ποιητή.

9-10[282-3] τάφον ... ἐτεκτήναντο: το τεκταίνομαι μπορεί να αναφέρεται τόσο σε κατασκευή όσο και σε απάτη, «κατασκευάζω» και «επινοώ, μηχανεύομαι». Εδώ ταιριάζουν και οι δύο σημασίες: κατασκεύασαν δόλια τον τάφο. Στην Κρήτη ο Δίας φαίνεται πως ήταν αρχικά θεός της φύσης όπως ο Άδωνης, που πέθαινε και ξαναγεννιόταν κάθε χρόνο (βλ. σ. 275). Μιλούσαν για τάφο του Δία σε διάφορα μέρη πάνω στο νησί.

9[282] αἰεὶ: έντονη η αντίθεση με το ἀεὶ στο στίχο 8: ο Δίας ζει «για πάντα»· έτσι και οι Κρήτες είναι «πάντα» ψεύτες.

10[283] Παρρασίη: περιοχή στη Νότια Αρκαδία. Το μάλιστα προσδιορίζει τη φράση θάμνοισι περισκεπές.

11[284] περισκεπές «σκεπασμένο ολόγουρα» (σκέπας = «καταφύγιο» στον Όμηρο), ἔνθεν «γι' αυτό», δηλώνει αἴτιον: πρβλ. 44.

12-13[285-6] οὐδέ ... μιν ... ἐπιμίσγεται: επειδή ο τοκετός είναι μια ακάθαρτη πράξη που απαγορεύεται σε ιερούς χώρους. Το ἐπιμίσγομαι συχνά δηλώνει ερωτική συνεύρεση· η χρήση του εδώ για τις γυναίκες «που έχουν ανάγκη από τη θεά του τοκετού» ίσως παίζει με αυτή τη σημασία. Αλλού το ρήμα αυτό συντάσσεται με δοτική· η αιτιατική μιν χρησιμοποιείται ίσως επειδή υποδηλώνεται κίνηση. Πρβλ. Ίλ. Ο 32-3 φιλότης τε καὶ εὐνή, / ἦν ἐμίγης (παρόλο που το ἦν εκεί είναι ἔμμεσο αντικείμενο).

13[286] ἔρπετόν: οποιοδήποτε ζώο, ὄχι απλῶς ὅσα ἔρπουν. Ομηρικό ἄπαξ (Όδ. δ 418).

14[287] Ἀπιδανῆες «Πελοποννήσιοι», που πήραν το όνομά τους από τον μυθικό βασιλιά Ἄπι. Ο επόμενος στίχος δείχνει ότι ο Καλλίμαχος υπονοεί την προέλευση της λέξης από το ἀ + πιεῖν, δηλ. «αυτοί που δεν πίνουν»: πρβλ. σχόλια 19-20, 41.

15[288] μεγάλων ... κόλπων: ήταν «μεγάλη» λόγω του παιδιού. Η βασική σημασία της λέξης κόλπος ήταν ίσως «κοίλος, κλειστός χώρος»: χρησιμοποιείται ως ποιητικός ευφημισμός για τη «μήτρα».

16[289] ῥόον ὕδατος: πιθανότατα ετυμολογικό παιχνίδι με το ῥεῖν / ῥέη, που κάποιιοι το ετυμολογούν από το ῥεῖν (πρβλ. 18, 21). Παρότι παίρνει το όνομά της από το τρεχούμενο νερό δεν μπορεί να βρει ούτε μια πηγή. Βλ. *JHS* 104 (1984) 176-7.

17[290] λύματα χυτλώσαιτο: τόσο κυριολεκτικό καθάρισμα όσο και τελετουργικός καθαρός μετά τη γέννηση. Το χυτλόμαι απαντά μία φορά στον Όμηρο (Όδ. ζ 80) και σημαίνει «χρίζομαι, αλείφομαι», αμετάβατο. λοέσσαι: γ' εν. ευκτικής αορ. του λοέω.

18-41[291-314] Η Αρκαδία και τα ποτάμια της, που έρρεαν υπόγεια μέχρι τη γέννηση του Δία: τον Δία τον φροντίζει η νύμφη Νέδα. Τα πεζά έργα του Καλλίμαχου *Περὶ νυμφῶν* και *Περὶ ποταμῶν* (απ. 413, 457-9) πιθανότατα αφηγούνταν αυτές τις ιστορίες λεπτομερώς.

19[292] λευκότατος: το λευκὸν ὕδωρ είναι μια στερεότυπη φράση για το καθάριο, διάφανο νερό.

19-20[292-3] ἄβροχος ... Ἄζηνις: πιθανότατα τονίζει την προέλευση από το ἄζα = «ξηρότητα»: αλλά ο McLennan μπορεί να έχει δίκιο που επισημαίνει κι ένα ακόμα λεκτικό παιχνίδι, ἄ-Ζην- = «χωρίς Δία». Ἄζα-νία είναι η Βόρεια Αρκαδία.

20[293] μέλλεν «έμελλε να ...».

21[294] αὔτις «τότε». λύσατο μήτηρ: ἄλλος ένας ποιητικός ευφημισμός για τον τοκετό.

22[295] σαρωνίδας «δρύες, βελανιδιές», σπανιότατη λέξη που δεν μαρτυρείται πριν από την ελληνιστική περίοδο.

23[296] ἤειρεν: ήταν ακόμα υπογείως. Μέλας: συμπληρώνει το λευκότατος (19). ὠκχησεν: το ὄκχέω, παράλληλος τύπος του ὄχέω, μαρτυρείται για πρώτη φορά στον Πίνδαρο (Όλ. 2.67). **Οι άμαξες συνήθως μεταφέρουν πράγματα:** εδώ όμως το ποτάμι μεταφέρει άμαξες.

24[297] ἄνω: πρόθ. + γεν., σπάνια χρήση. **διερού περ ἑόντος:** ήταν «υγρό», αλλά κρυμμένο κάτω από το έδαφος. Ορισμένοι αρχαίοι γραμματικοί ετυμολογούν το διερός από το Δι-, επειδή ο Δίας στέλνει τη βροχή.

25[298] ἰλυούς «φωλιές», μέρη που περιβάλλουν (εἰλύω) ζῶα. **ἐβά-**

λοντο: «τοποθέτησαν», «έκαναν»: πρβλ. LSJ στο λήμμα βάλλω Α.Π.6 για παραπλήσιες σημασίες. Το κινώπετα «ερπετά», για πρώτη φορά εδώ.

26[299] πολύστιον: στίον = «βότσαλο».

29[302] Γαῖα φίλη, τέκε καὶ σύ: στην Ίλ. Φ 106 ο Αχιλλέας λέει, ενώ ετοιμάζεται να σκοτώσει τον Λυκάονα αλλά, φίλος, θάνε καὶ σύ· τον χτυπάει με το σπαθί του και ἐκ δ' αἷμα μέλαν ῥέε, δεῦε δὲ γαῖαν (119). Η έμμεση αναφορά του Καλλίμαχου δημιουργεί έντονη αντίθεση με το ομηρικό χωρίο, έχουμε γέννηση αντί για θάνατο. Η Ρέα χτυπάει τη γη (31) και από την «πληγή» δεν ρέει αίμα, αλλά νερό (32). Η προσφώνηση Γαῖα φίλη αποτελεί σχεδόν ομόηχη διασκευή της προσφώνησης του Οδυσσέα προς τη γριά τροφό, μαῖα φίλη (Όδ. υ 129 κτλ.). τεαὶ δ' ὠδίνες ἔλαφραί: οξύμωρο: «οι ωδίνες σου είναι μικρές», με άλλα λόγια γέννησες εύκολα. Η Γῆ είναι απεριόριστα γόνιμη, η μητέρα όλων.

30[303] ἀντανύσσα = ἀνατανύσσα: στην επική ποίηση μερικές προθέσεις μπορεί να χάνουν το τελικό τους φωνήεν, π.χ. πάρ, κάτ· πρβλ. σχόλιο 493. Το τανύω είναι επικός τύπος του τείνω.

31[304] πουλύ: επίρρημα· πρβλ. 38, 189.

32[305] ἔχεεν: ίσως αόριστος, επικός τύπος του ἔχευε· πιθανότατα όμως παρατατικός, «άρχισε να ρέει». χρῶα φαιδρύνασα: < Ησίοδος Ἔργα 753.

33[306] ὦνα: = ὦ ἄνα (πρβλ. στ. 8). σπείρωσε «φάσκιωσε». Το σπείρω είναι σπάνιος παράλληλος τύπος του σπαργανόω.

34[307] κευθμόν «κρυψώνα» (η σπηλιά στην Κρήτη): ομηρικό ἄπαξ (Ίλ. Ν 28), αντί για το τριτόκλιτο κευθμών, -ῶνος που είναι ο συνηθέστερος τύπος.

35[308] Νυμφέων: σύμφωνα με τον Πausανία 8.38.3 οι άλλες ήταν η Θεισόα και η Αγνώ. μαιώσαντο «έγιναν μαίες». μαιόομαι = μαιεύομαι, που είναι ο πιο συνηθισμένος τύπος.

36[309] πρωτίστη γενεή: οι νύμφες (ονομαστική ως παράθεση στο αί) που φρόντισαν τη Ρέα ανήκαν στην παλαιότερη «γενιά» νυμφών, νεότερες μόνο από τη Στύγα (τη μεγαλύτερη κόρη του Ωκεανού – Ησ. Θεογ. 775-7) και τη Φιλύρα (μητέρα του Χείρωνα από τον Κρόνο). τε Φιλ: στον Όμηρο έχουμε συχνά ένα βραχύ φωνήεν στο πρώτο μισό του μετρικού ποδός μπροστά από ένα μόνο σύμφωνο – και οι ποιητές της ελληνιστικής εποχής αναπαράγουν τη σπάνια ανωμαλία: βλ. West, GM 156.

37[310] ἄλιν «μάταια», «ανώφελη», δηλαδή δεν ήταν ανώφελη η χάρη που ξεπλήρωσε η Ρέα στη Νέδα για τη φροντίδα της. Η λέξη αναμφίβολα επιλέχτηκε για να δημιουργηθεί λεκτικό παιχνίδι με το ἄλιος, «θαλασσινός», λόγω των συμφραζομένων: βλ. LSJ στο λήμμα ἄλιος (A) και (B). Για ένα παρόμοιο παιχνίδι πρβλ. τους στίχους 1658-61.

38-9[311-12] ποθι ... κατ' αὐτό / ... πτολίεθρον «κάπου ακριβώς δίπλα από την πόλη».

39[312] Καυκῶνων ... Λέπρειον: το αρχαίο έθνος των Καυκῶνων είχε ως βάση του το Λέπρειο στη νότια Ήλιδα. Η πόλη στην πραγματικότητα ήταν μεσόγεια, αρκετά μίλια πιο πέρα από το σημείο όπου η Νέδα συναντούσε τη θάλασσα (εξού και το ποθι). πεφάτισται «λέγεται», ελληνιστικός τύπος του φατίζω.

40[313] Νηρηϊ: μετωνυμία για τη θάλασσα, προσωποποίηση που συμπληρώνει αυτή της Νέδας. παλαιότατον: επειδή ήταν ο πρώτος ορατός ποταμός της Αρκαδίας. Η νύμφη/ποτάμι είναι πρεσβυτάτη (35).

41[314] υίωνοί ... Λυκαονίης ἄρκτοιο: η Καλλιστώ, κόρη του Λυκάονα, βιάστηκε από τον Δία και μεταμορφώθηκε σε αρκούδα (πρβλ. Ιώ, σχόλιο 1088-1105) για να διαφύγει την προσοχή της Ήρας. Η Ήρα έπεισε την Άρτεμη να τη σκοτώσει: ο Δίας τη μεταμόρφωσε στον αστερισμό της Άρκτου και έσωσε το αγέννητο παιδί της, δίνοντάς του το όνομα Αρκάς (< ἄρκτος), από τον οποίο πήραν το όνομά τους οι Αρκάδες, οι απόγονοι (υίωνοί) της Καλλιστώς. Υπάρχει ένα λεκτικό παράδοξο στην έκφραση Λυκαονίης ἄρκτοιο, λύκος ~ αρκούδα. Η ενότητα για την Αρκαδία τελειώνει με σπονδείους: πρβλ. 54, τέλος της ενότητας για την Κρήτη. πίνουσι: ακόμα μία αναφορά στην ετυμολογία του Ἄπιδανῆς στο στ. 14: οι Αρκάδες, που αρχικά «δεν έπιναν», πίνουν τώρα τα νερά της Νέδας.

42-54[315-27] η ανατροφή του Δία στην Κρήτη. Η μετάβαση από την Αρκαδία στην Κρήτη, που συμβιβάζει τις δύο βασικές εκδοχές σχετικά με τη γέννηση του Δία (σχόλιο 4-9), έγινε στους στίχους 33-4: εδώ με μια τοπογραφική ταχυδακτυλουργία τα δύο μέρη γίνονται ένα: πόλεις με το όνομα Θέναι υπήρχαν και στις δύο περιοχές.

42-3[315-16] ἐπὶ Κνωσοῖο... ἐγγύθ' Κνωσοῦ: ενώ αναφέρεται σε δύο πόλεις με το όνομα Θέναι, ο Καλλίμαχος παρουσιάζει δύο τύπους της γενικής της Κνωσού και, επιπλέον, ποικίλλει την προσωδία πριν από τον καθένα.

43[316] Ζεῦ πάτερ: πρβλ. σχόλιο 7. (Θέναι δ' ἔσαν ἐγγύθι Κνωσοῦ): ίσως πρέπει να μεταφραστεί «οι Θέναι που ήταν κοντά στην Κνωσό» – δηλαδή όχι οι Θέναι στην Αρκαδία, όπως θα μπορούσε να φανταστεί ο αναγνώστης.

44[317] πέσε ... ἀπ': = ἀπέπεσε («ανάστροφη τμήση», όπου η πρόθεση ακολουθεί το ρήμα από το οποίο έχει χωριστεί).

45[318] Κύδωνες «Κρήτες». Κυδωνία συγκεκριμένα είναι η ΒΔ Κρήτη.

46-7[319-20] Κυρβάντων ἐτάραι ... Δικταῖαι Μελίαι «των Κορυβάντων σύντροφοι, της Δίκτης οι Μελίες» (Κυρβ- συγκεκριμένος τύπος του Κορυβ-). Οι Κορύβαντες ήταν νεαροί ακόλουθοι της θεάς Κυβέλης από τη Φρυγία, οι Κουρήτες νεαροί ακόλουθοι της κρητικής θεάς Ρέας. Οι ομοιότητες ανάμεσα στις δύο λατρείες οδήγησαν στο να θεωρούνται οι Κορύβαντες και οι Κουρήτες ως σχεδόν συνώνυμα (πρβλ. 52).

47[320] Ἀδρήστεια: νύμφη, ἀδελφή των Κουρήτων.

48[321] λίκνω ἐνὶ χρυσέῳ: παραδοσιακά τα επίθετα των θεών είναι χρυσά (πρβλ. σχόλιο 180-1). Το λίκνον ήταν ένα καλάθι σε σχήμα κουτάλας κατάλληλο για να χρησιμοποιηθεί ως κούνια: βλ. J. E. Harrison, «Mystica vannus Iacchi», *JHS* 23 (1903) 292-324. ἐθήσαο: από το θῆσθαι, «βυζαίνω».

49[322] αἰγὸς Ἀμαλθείης: σύμφωνα με τον Διόδωρο 5.70 αυτή ήταν η προέλευση του επιθέτου του Δία αἰγίοχος. Ἄλλες μυθικές αφηγήσεις παρουσίαζαν την Αμάλθεια ως νύμφη. ἐπί ... ἔβρωσ: ενεργητικός ἀόριστος β' του ἐπιβιβρώσκω, «τρώω επιπλέον».

50[323] γέντο: σχόλιο 190. ἔξαπιναῖα: οι θεοί δεν ανέχονται την αναβολή: πρβλ. 56, σχόλιο 57, 87-8. ἔργα: μάλλον «προϊόντα», π.χ. μέλι.

51[324] κλείουσι = καλέουσι, όπως συμβαίνει συχνά στην ελληνιστική ποίηση: στον Όμηρο = «γιορτάζω». Το καλέουσι απαντά στο στ. 45: πρβλ. σχόλιο 2.

52[325] «Οι Κουρήτες ορμητικά (;) σου χόρεψαν πολεμικό χορό», με το σε αντικείμενο του περιωρχήσαντο (τμήση), το πρύλιν εσωτερικό αντικείμενο. οὔλα: λέξη με πολλές σημασίες – «με γρήγορο ρυθμό» (LSJ), «ορμητικά» και «έντονα» είναι πιθανές σημασίες εδώ. πρύλιν: κρητική λέξη για την πυρρίχη, τον πολεμικό χορό.

53[326] πεπλήγοντες: μετοχή παρακειμένου με κατάληξη ενεστώτα,

έναν αιολισμό της ομηρικής γλώσσας που εμφανίζεται σποραδικά· ή πιθανόν αόριστος με αναδιπλασιασμό. Η μετοχή πεπλήγων βρίσκεται στην Ύλ. Β 264, παρότι κάποιοι αρχαίοι γραμματικοί προτιμούσαν τη γραφή πεπληγώς: ο Καλλίμαχος κάνει νύξη σε ένα αμφιλεγόμενο σημείο της φιλολογίας.

54[327] καὶ μὴ: δηλαδή καὶ ἵνα μὴ εἰσαίτοι. **κουρίζοντος**: ἀλλοῦ το ρῆμα αὐτὸ σημαίνει «εἶμαι νέος/παιδί»· **ἐδῶ** σημαίνει «βγάζοντας κραυγές σαν μωρό». Ο Καλλίμαχος κάνει ἕνα ετυμολογικὸ σχόλιο: πρβλ. Στράβων 10.3.19 τὸν Δία κουροτροφήσαντας Κουρήτας ὀνομασθῆναι.

55-67[328-40] Ο μικρὸς Δίας μεγάλωσε γρήγορα καὶ ἔκανε κατοικία του τὸν οὐρανὸ. Σύμφωνα με τὸν Ὅμηρο ὁ Δίας ἦταν ὁ μεγαλύτερος ἀδελφός (Ύλ. Ν 355, Ο 166) καὶ του δόθηκε ὡς κλῆρος ὁ οὐρανός για νὰ ορίζει (Ύλ. Ο 187-93)· ὁ Ησίοδος τὸν ἔκανε τὸν νεότερο ἀδελφὸ (Θεογ. 881-5). Ο Καλλίμαχος υιοθετεῖ σε γενικὲς γραμμὲς τὴν τελευταία ἐκδοχή, ἴσως για νὰ καταδείξει τὸν παραλληλισμὸ με τὸν Πτολεμαῖο Φιλᾶδελφο, τὸν νεότερο ἀπὸ τοὺς πέντε γιους τοῦ Σωτήρα.

55[328] καῶλά ... καῶλά: ἐπιρρηματικά. Μία προσωδιακὴ ἰδιομορφία, ἡ ἐναλλαγὴ ἐπικῶν μέτρων τῆς ἴδιας λέξης μέσα στὸν ἴδιο στίχο. Πρβλ. σχόλιο 203-4, *Glotta* 60 (1982) 162-78. **ἠέξευ**: β' πρόσωπο παρατατικῆς μέσης φωνῆς τοῦ ἄέξω, «αυξάνω». **ἔτραφες**: αὐτός ὁ ἐνεργητικὸς αόριστος β' τοῦ ρήματος τρέφω χρησιμοποιεῖται σχεδόν ὡς παθητικὸς στὸν Ὅμηρο. **οὐράνιε**: προετοιμάζει τὸ θέμα τῆς ἐπόμενης ἐνότητας, τὴν ἀπόκτηση τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τὸν Δία.

56[329] ἀνήβησας: συνήθως «ξαναγιώνω»· ἐδῶ «μεγαλώνω». **ἴουλοι** «κάτω», ἄπαξ στὸν Ὅμηρο (Ὀδ. λ 319).

57[330] τέλεια: στὴν κυριολεξία «ἀπολύτως ὠριμα»: δὲν υπήρχε τίποτε τὸ παιδικὸ στα σχέδιά του. Τὸ ἐπίθετο τέλειος, «αὐτός που ἐκπληρώνει», ἦταν ἕνα ἀπὸ τὰ λατρευτικὰ ἐπίθετα τοῦ Δία. Ἡ ἀμεση ἐκπλήρωση τῶν στόχων εἶναι χαρακτηριστικὸ τῶν θεῶν: βλ. Nisbet & Hubbard στὸν Οράτιο, Ωδὲς 1.12.31. Πρβλ. σχόλιο 87.

58[331] τῷ: σχόλιο 160. **τοὶ = σοὶ**· δοτικὴ που ἐξαρτάται ἀπὸ τὸ ἐμέγηραν (59), «σου ἀρνήθηκα». **γνωτοὶ** «ἀδερφοί», ομηρικὴ λέξη.

59[332] ἐπιδαίσιον «μερίδα σου ἀπ' τὴ μοίρα» (μτφρ. Θαν. Παπαθανασόπουλος) (ἐπιδαίωμα = «μοιράζω»).

60[333] δηναῖοι ... ἀοῖδοι: ὁ Ὅμηρος, ἰδιαίτερα (σχόλιο 55-67), καὶ

ο Πίνδαρος (Όλ. 7.54 κ.ε.). Το επίθετο δηναιός απαντά μία φορά στον Όμηρο (Όδ. Ε 407), = «πολύχρονος»: εδώ «που έζησε πριν από πολλά χρόνια».

61[334] **διάτριχα «στα τρία»** (= τρίχα). **νεΐμαι**: απαρέμφατο αορίστου ενεργητικής φωνής του ρήματος νέμω.

62[335] **κλήρον έρύσσαι «θα τραβούσαν κλήρο»** (ευκτική αορίστου).

63[336] **μή**: σχόλιο 38. **νενήλος «ανόητος»**: δεν απαντά πουθενά αλλού. **έπ' ίσαίη «επί ίσοις όροις»** ή **«σε ίσα μέρη»**. Πιθανόν νεολογισμός. **έοικε «είναι λογικό»**, = εϊκός έστι· πρβλ. 85. **πήλασθαι**: απαρέμφατο αορίστου μέσης φωνής του ρήματος πάλλομαι, «τραβάω κλήρο».

64[337] **τά**: ο ουρανός και ο κάτω κόσμος. **τόσσον όσον ... πλείστον**: πλεοναστική φράση, κυριολεκτικά «τόσο πολύ όσο πάρα πολύ». **διά ... έχουσι**: τμήση. Για τον πληθυντικό πρβλ. σχόλιο 70.

65[338] Το μοτίβο του ψεύτη ξανά (πρβλ. 7-8, 60). Ο στίχος επιδέχεται δύο ερμηνείες, υποθετική και πραγματική: είτε «Αν εγώ λέω ψέματα, ελπίζω να είμαι πιο πειστικός από αυτό!» ή «Ας είναι τα ψέματά μου (δηλ. η ποίησή μου) πιο πειστικά από αυτό!» Οι ποιητές δεν λένε πάντα την αλήθεια: αλλά ένα πιο σημαντικό κριτήριο είναι η επιτυχία της απάτης. Πρβλ. Όδ. τ 203-4, Ησ. Θεογ. 27-8 (οι Μούσες) **ΐδμεν ψεύδεα πολλά λέγειν έτύμοισιν όμοια, / ΐδμεν δ', εϋτ' έθέλωμεν, αληθέα γηρύσασθαι. πεπίθοιεν**: ευκτική αορίστου με αναδιπλασιασμό ενεργητικής φωνής του ρήματος πείθω.

66[339] **έσσηνα «βασιλιά»**, **ίσως κυριολεκτικά «αρχηγός του πλήθους»** (έσμός).

67[340] **σή τε βίη τό τε κάρτος**: η βία και το κράτος συνοδεύουν παραδοσιακά τον Δία και μερικές φορές παρουσιάζονται ως ξεχωριστές θεότητες (πρβλ. Ησ. Θεογ. 385-8 ... **αιεί πάρ Ζηνί βαρυκτύπω έδριώνται, [Αισχ.] Προμ. 1**). Εδώ τα δύο φαίνεται να γίνονται ένα: το σή υποδεικνύει έναν αφηρημένο προσδιορισμό, ενώ η θέση του κάρτους και της βίης δίπλα στο θρόνο υποδηλώνει θεότητες έτοιμες να εκπληρώσουν τις διαταγές του Δία. **ό = διό, «για αυτόν το λόγο»**. **είσαο**: αόριστος μέσης φωνής του ΐζω, «τοποθετώ».

68-9[341-2] **«Κι όρισε το πιο ωραίο απ' τα πετούμενα αγγελιοφόρο των σημαδιών σου»** (μτφρ. Θαν. Παπαθανασόπουλος). Όταν εμφανιζόταν αετός θεωρούνταν σημάδι από τον Δία.

69[342] ἐνδέξια: οι οιωνοί στα δεξιά του παρατηρητή θεωρούνται αίσιοι (δεξιός). Ο ποιητής προσεύχεται για καλή τύχη σε απροσδιόριστους «φίλους».

70[343] ὅ τι: πιο ασαφές από το ὄν τινα. οὐ: ενν. εἴλεο.

71[344] ἐμπεράμους: «ἐμπειρους, ικανούς» + γεν.: πρβλ. σχόλιο 156. **σακέσπαλον:** κυρ. «ασπιδοφόρο», ἄπαξ στον Όμηρο (Ίλ. Ε 126).

οὐ μὲν ἀοιδόν «οὔτε πάλι ποιητή» – ειρωνική αυτο-υποτίμηση. Για τις χρήσεις του οὐ μὲν βλ. Denniston, GP 362.

72[345] ὀλίζοσιν: συγκριτικός βαθμός του ὀλίγος, που απαντά μόνο μία φορά στον Όμηρο (Ίλ. Σ 519) αλλά μαρτυρείται σε αττικές επιγραφές. **αὐθι «ευθύς ἀμέσως»:** σχόλιο 35.

74[347] ὦν ἴδρις αἰχμῆς: ενν. ὑπὸ χειρᾶ ἐστι.

76[349] αὐτίκα «για παράδειγμα», μία σπάνια σημασία στην ποίηση. **χαλκῆας «μεταλλουργός»,** αιτιατική πληθυντικού του ουσιαστικού χαλκεύς. **ὑδείομεν:** το ὑδε(ι)ω, «τραγουδώ», δεν απαντά ευρύτερα στα κείμενα προ της ελληνιστικής εποχής. **Ἡφαίστοιο «του Ἡφαιστου»,**

77[350] ἐπακτῆρας «κυνηγούς», που ἐπάγουσι τα σκυλιά. **Χιτώνης:** πιθανότατα «αυτή που φορά χιτώνα» ή κυνηγετικό χιτώνιο.

78[351] λύρης ... οἴμους «τα μονοπάτια του τραγουδιού»: πρβλ. σ. 111.

78-80[352-3] «Όμως από τον Δία ορίζονται οι βασιλιάδες και τίποτε γι' αυτούς από τον Δία πιο θεϊκό. Για τούτο κι ἔκρινες στον κλήρο σου να πέσουν» (μτφρ. Θαν. Παπαθανασόπουλος). Δηλαδή οι βασιλείς είναι αυτοί που λατρεύονται περισσότερο από τους θνητούς και επομένως τίθενται υπό την προστασία του Δία, του πιο λατρεμένου από τους θεούς. Το νόημα θα ήταν σαφέστερο αν το δεύτερο Διός οβελιζόταν («οι βασιλείς ανήκουν στον Δία γιατί κανένας δεν είναι πιο λατρεμένος από αυτούς»): αλλά μπορεί να βρίσκεται εκεί για να τονίσει την εποπτική φύση της προστασίας του Δία.

79[352] «ἐκ δὲ Διὸς βασιλῆες»: φράση παρμένη από τη Θεογ. 96, που αποτελεί μέρος ενός χωρίου όπου ο Ησίοδος περιγράφει τις δυνάμεις της πειθούς, που οι Μούσες χαρίζουν στους καλούς βασιλιάδες και τους ποιητές (πρβλ. 78).

80[353] λάξιν: ιωνικός τύπος του ουσιαστικού λῆξις, «μερίδιο».

81[354] δῶκας: ενν. βασιλεῦσι.

82-3[355-6] «εποπτεύοντας ποιοι με το δίκιο τούς λαούς τους κυ-

βερνούν με δυσκολίες, ποιοι με τ' άδικο» (μτφρ. Θαν. Παπαθανασόπουλος): ένα ζεύγμα με ένα στοιχείο παράδοξου, λοξό και ίσιο· διασκευή από την Ήλ. Π 387 σχολιάς κρίνωσι θέμιστας. Λοξές και ίσιες (δίκαιες) κρίσεις αναφέρονται π.χ. στα χωρία Ήλ. Π 386-8, Ησ. Έργα 256-64· και σημείωσε ιδιαιτέρως Θεογ. 84-6 οί δέ τε λαοί / πάντες ές αύτόν (τον καλό βασιλιά· πρβλ. σχόλιο 79) όρῶσι διακρίνοντα θέμιστας / ίθειήσι δίκησι.

82[355] άκρησ' έν πολίεσσιν: δηλ. έν άκροπόλεσι. έπόψιος «φρουρώντας», όχι (όπως στον Όμηρο) «φανερός». Για συντακτικούς λόγους εδώ έπόψιος = έφορῶν, που εισάγει τις ευθείες ερωτηματικές προτάσεις οί τε ... οί τε: πρβλ. π.χ. Ήλ. Β 365-6 γνώση ... ός θ' ήγεμόνων καχός, ός τέ νυ λαῶν, / ήδ' ός κ' έσθλός έησι, 254-5.

84[357] ρυηφενίην «πλούτο», ίσως ο Καλλίμαχος το επινόησε κατά το πρότυπο της ομηρικής λέξης εύηφενής, «πλούσιος» (εύ + άφενος με «μετρική έκταση») σε σχέση με τη φράση ρυδόν άφνειοίο, «υπερβολικά πλούσιος» (Όδ. ο 426). **σφισιν: οι πλούσιοι.**

85[358] έοικε: σχόλιο 63. τεκμήρασθαι «κρίνω από», + δοτική.

86[359] εύρὺ βέβηκεν: ασυνήθιστη έκφραση, πιθανότατα = «έχει αποκτήσει μεγάλη δύναμη», «η δύναμή του είναι ευρέως εδραιωμένη» – πρβλ. την ομηρική φράση εύρὺ κρείων και Ηρόδ. 7.164 τυραννίδα ... εύ βεβηκυϊαν, «καλά εδραιωμένη».

87[360] Ο Πτολεμαίος είναι σαν τον Δία κατά το ότι εκπληρώνει αμέσως τις προθέσεις του: πρβλ. 57 έφράσσαο πάντα τέλεια και σχόλιο.

88[361] εύτε «τη στιγμή ακριβώς που...».

89[362] οί ... τῶν: οι λιγότερο τυχεροί ηγεμόνες. Πλειῶνι «ένας ολόκληρος χρόνος», σπάνια λέξη που απαντά προηγουμένως μόνο στον Ησίοδο Έργα 617.

89-90[362-3] από... άνην εκόλουσας «μα σ' άλλα την εκτέλεση εμποδίζεις» (μτφρ. Θαν. Παπαθανασόπουλος), **δηλαδή ματαίωσες τα σχέδιά τους** (γνωμικός άόριστος). Η άνη απαντά αλλού μόνο στον Αλκμάνα απ. 1.83 και στον Αισχύλο Έπτὰ επί Θήβας 713.

90[363] ενέκλασσας δέ μενοιήν «ματαίωσες την επιθυμία τους». Η μενοιή δεν απαντά πριν από την ελληνιστική περίοδο. Για το ενίκλᾶν πρβλ. 76.

91-6[364-9] Όλοι οι Ομηρικοί Έγνοι κλείνουν με έναν χαιρετισμό στο θεό. Σε αυτούς τους στίχους ο Καλλίμαχος χρησιμοποιεί σχήμα επανα-

φοράς και παραλληλισμό, με πολύ εύστοχο τρόπο, σε μια τελική επίκληση για πλούτο και αρετή. Θα ήταν παράτολμο να υποθέσουμε ότι πρόκειται για έκκληση να τεθεί υπό την προστασία του Πτολεμαίου από την αρχή της ποιητικής του σταδιοδρομίας: η προσευχή του είναι για γενική ευδαιμονία για το βασιλιά και το λαό του. Οι Όμηρικοί Ύμνοι 15 και 20 τελειώνουν με τη φράση δίδου δ' ἀρετήν τε καὶ ὄλβον· μέσω της παρουσίας των παραλλαγών σε αυτό το θέμα και κλείνοντας με αυτά ακριβώς τα λόγια (96), ο Καλλίμαχος τονίζει τις δικές του ομοιότητες και διαφορές από τους παραδοσιακούς εξάμετρους ύμνους.

91[364] πανυπέρτατε: ἄπαξ στον Όμηρο (Όδ. ι 25). **δῶτορ ἐάων** «που δίνεις καλά πράγματα» (Όδ. θ 335), ανώμαλος τύπος γενικής πληθυντικού του επιθέτου εὖς.

92[365] ἀπημονίης «απαλλαγή από τη συμφορά (πῆμα)»· δεν απαντά αλλού.

92-3[365-6] Τα έργα του Δία είναι πολύ μεγάλα για να υμνηθούν. Αντιλαμβανόμαστε γιατί ο Καλλίμαχος έδωσε έμφαση στην καταγωγή (γοναί) του Δία, και όχι στα έργα του, στο ποίημα αυτό.

93[366] τίς κεν Διὸς ἔργματ' ἀείσει;: το κε/ἄν + οριστική μέλλοντα το βρίσκουμε στον Όμηρο (Goodwin, GMT § 196) – όχι σε προτάσεις τέτοιου είδους, αλλά σε δηλώσεις για το τι είναι πιθανό να συμβεί (πρβλ. 953-4). Ίσως η πιο συνηθισμένη ευκτική (ἀείσαι ή ἀείδοι) να πρέπει να προτιμηθεί εδώ.

94[367] ἄφενος: ουδέτερο γ' κλίσης· στο στίχο 96 αρσενικό β' κλίσης· στο στίχο 84 θηλυκό α' κλίσης (σύνθετο): άλλη μια πλευρά της σκόπιμης παραλλαγής (πρβλ. σχόλια 2, 51).

95-6[368-9] Ο πλούτος και η αρετή παραδοσιακά συνδέονται: πρβλ. π.χ. Ησ. Έργα 313 πλούτῳ δ' ἀρετὴ καὶ κῦδος ὀπηδεῖ, και σχόλιο West.

95[368] ἀέξειν «αυξάνω σε φήμη», δηλαδή εξυμνώ.

96[369] ἀφένιοι: ενν. ἄτερ.

Το βιβλίο αυτό αποτελεί την πρώτη ελληνόγλωσση ανθολογία με αποσπάσματα από έργα των κυριότερων αλεξανδρινών ποιητών. Η έκδοση περιλαμβάνει εισαγωγή στην ελληνιστική εποχή (ιστορικές εξελίξεις, κοινωνικό και θρησκευτικό υπόβαθρο, σημασία της Αλεξάνδρειας ως νέας πνευματικής πρωτεύουσας του ελληνόφωνου κόσμου) και πνευματική δημιουργία (φιλολογία και λογοτεχνική παραγωγή).

Ο συγγραφέας ανθολογεί τους σημαντικότερους εκπροσώπους της ελληνιστικής ποίησης (Καλλίμαχο, Κλεάνθη, Άρατο, Νίκανδρο, Θεόκριτο, Σιμία, Φανοκλή, Απολλώνιο Ρόδιο, Μόσχο, Βίωνα, Ριανό, Λυκόφρονα, Ηρώνδα, Μάκωνα) καθώς και αριθμό επιγραμμάτων και αποσπασμάτων συμποτικής ποίησης. Η έκδοση ολοκληρώνεται με λεπτομερέστατα σχόλια που αφορούν την παράδοση του κειμένου, την ερμηνεία, το πρόβλημα της ειδολογικής κατάταξης και τον αλεξανδρινό εγκυκλοπαιδισμό.

Ο **Neil Hopkinson** είναι Εταίρος του Trinity College στο Πανεπιστήμιο του Cambridge και ένας από τους σημαντικότερους μελετητές της ελληνιστικής και ύστερης αρχαίας ελληνικής ποίησης. Εκτός από την *Ανθολογία Ελληνιστικής Ποίησης* έχει δημοσιεύσει τα έργα *Callimachus: Hymn to Demeter*, *Greek Poetry of the Imperial Period*, *Studies in the Dionysiaca of Nonnus* (επιμ.) και μία σχολιασμένη έκδοση του 13ου Βιβλίου των *Μεταμορφώσεων* του Οβιδίου.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ

025000198484

ΚΛΑΣΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ

ISBN 960-375-919-8

9 789603 759195

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 3919